

– Ő itt Gábor – mondta apám emelkedett, kissé remegő hangon.

Ez 1957 elején történt. Még eleven volt a világháború emléke – az olyanokban is, mint én, aki már utána születtem. A legtöbb háznál ott díszlett

18 Graham Swift

GÁBOR

volt a háború, mert legendái elhomályosították a többi fegyveres viszályt. Túl fiatal voltam ahhoz, hogy tudjak Koreáról. Aztán Szezeuról és Magyarországról is.

– Gábor, ő Mrs. Everett – folytatta apám, lassan tagolva. – Roger anyukája. Ő pedig Roger.

Gábor nyurga, sötét hajú fiú volt. Viseltes fekete dzseki, sötététkék pólóing, szürke rövidnadrág és térdzokni meg fekete cipő volt rajta. Csak a zakó és a kezében tartott vézna hátizsák látszott olyannak, mintha a sajátja lenne. Sápadt, szögletes arca volt, egyenes fekvésű barna szemekkel, vastag szájjal. Felső ajka fölött halvány körív, bajuszkezdemény feketéllett, amin csodálkoztam, mert egykorú volt velem.

– Helló – mondta anyám. Mosolyogva lecövekelt az ajtónyílásban, mint aki nem tudja eldönteni, melyik helyénvalóbb ilyen esetben – egy anyai ölelés vagy a szívélyes udvariasság. Más melegséggel készült: pléddel, levestel.

Apa és az újonnan érkezett a küszöbön rekedt.

– Helló, Gábor – mondtam. És eszembe jutott egy alkalmas és illendő felnőtt szokás, a kézfogás. Előrenyúltam és megfogtam a jövevény csuklóját. Gábor sápadt arcbőre kissé lazacszínűre váltott, és először szólalt meg. Valami érthetlent mondott. Anya és apa sugárzott a jóindulattól.

Gábor menekült volt, Budapestről.

Javarészt Apa műve volt, hogy hozzánk kerüljön. Ahogy most látom, Gábor az eszményi fogadott gyermek volt, akire mindig is vágyott; a válasz vigasztalan, panaszos, gyötrelmes imáira. Apa gyalogsági tiszt volt a háborúban. Megjárta Észak-Afrikát, Normandiát, részt vett a koncentrációs táborok felszabadításában. A szeme láttára halt meg majd' minden barátja. Tapasztalatai azt az érzést keltették benne, hogy az élet valójában szenvedés, melytől megedzve olyan megértő és erős lett, hogy bátorító vigaszt tud nyújtani. A béke csupán törékeny látszat volt neki. Nem volt elégedett egysíkú hajókár-biztosítási munkájával, a jegyrendszer utáni népjóléti juttatásokkal. Apaként sem volt elégedett. Visszatekintve olyan volt, mint aki komoran, legörbedő szájjal várja, figyelni, mikor ér engem fájdalom, szomorúság, hogy

rájöjjenek, az élet nem az a napfényes játszótér, aminek gondoltam, hogy végre – szeretettel, persze – megoszthassa velem minden, számomra hasznos tapasztalatát, bánatát és erejét, s a két tenyerével oltalmazzon.

Bizonyára megbántottam. Miközben ő nyomasztó háborús emlékeivel viaskodott, én katonásdit játszva hős voltam, a tenyerén hor- 19
dott a sors.

Apa figyelte az újságokat. Sorscsapásokról és katasztrófákról értesülve előregondolkodott. Amikor hírért vette a magyarok felkelésének, majd leverésének, és hogy az idemenekített, velem egykorú magyar árváknak befogadó családokat keresnek, új értelmet talált az életének.

Én zokon vettem Gábor érkezését. Noha nem volt örökbefogadott – a hivatalos megfogalmazás szerint „próbaidőre” került hozzánk –, féltékeny voltam rá mint pótygyerekre, aki engem helyettesíthet. Kisebb háború, egy előre nem látott „Anglia Magyarország ellen” bontakozhatott volna ki ebből, de rögtön az elején rájöttem, hogy – a szüleimmel ellentétben – könnyen kijövök Gáborral, és az ebből eredő büszkeség visszafogta neheztelésemet. Amellett Gábornak megvolt az a vonzereje, hogy tapasztalatai – mint apámnak – valós véráldozatokból és csatákból származtak, ám ezek frissek, nem múltbéliek voltak, ráadásul egy velem egykorú fiú élte át őket. Reméltem, hogy – apámmal ellentétben – beavat ezekbe, élvezetesebbé téve háborús játékaimat.

Ha így lesz, csillapítani fogja apám iránti másik ellenérzésemet. Nem értettem, hogy tapasztalt veterán létére, miért nem vesz részt, vagy leli örömét legalább nézőként kitalált ütközeteimben. Kezdtém halvérűnek tartani, és – ami ennél is komolyabb – kételkedni múltja hitelességében. Szerettem volna meglátni apámban mozhíőseim jellemvonásait, de nem sikerült. Hiányzott belőle azok napszíttá keménysége, laza magabiztossága. Ő sápatag arcú volt, szinte papos. Felmerült bennem a gyanú, hogy háborús élményei (melyekről csak hallomásból és alig valamit tudtam) kitalációk.

Az első lecke, melyet angol illetanból megtanítottam Gábornak, az volt, hogyan kell lőni a németeket. Visszagondolva, nagyon gyorsan felfogta, mit kell tennie. Pedig amellett, hogy alig egy-két szót tudott angolul, történelmi bökkenője is volt a dolognak. Fogalmam sem volt Magyarország szerepéről (nem tudtam, hogy együttműködött a náccal) a II. világháborúban, melyet én Anglia és Németország párviadalának hittem. Ennek ellenére, mikor eloszlott golyószóróink és kézigránátjaink füstje, és közöltem, hogy bátor felderítéssel újabb járőrt, tankot iktattunk ki, Gábor bizalommal, szélesen mosolyogva és diadalmasan nézett rám.

– Jó – mondta ilyenkor magyarul.

Apámat elborzasztotta, hogy Gábor milyen önfeléd buzgalommal veti bele magát a játékaimba. Nem értette, hogy egy fiú, aki már látott igazi erőszakot, akinek (amennyire tudtuk) brutálisan meggyilkolták a szüleit,

20 hogyan képes akkora lelkesedéssel részt venni a képzelgéseimben.

Apámban áttörhetetlen gát magasodott a valóság és az elvárásai között, üvegfallként kirekesztve őt, akár egy akváriumi halat. De nem ez volt az egyetlen, ami elkésérítette. Látta, hogyan néz rám Gábor; hogy megtérve kertvégi hadjáratunkból, Gábor lelkesen, parancsnokaként követ; hogy e sokat szenvedett gyerek és öközötte kezdettől fogva nem tud kialakulni a remélt vonzalom. Gyakran tűnődtem, mit kezdhettek egymással az első napon, miután apám „beszerző útja” végén átvette Gábort, mint egy pakkot. Elképzeltem, ahogy szótlanul ülnek egymással szemben a külvároson átdöcögő vonaton. Két elveszett lélek.

– Gábor – szólalt meg apa olyan hangon, mikor vacsora után rágyújtott, mint aki fontos dolgot készül bejelenteni vagy megkérdezni.

– Igen – mondta Gábor magyarul.

Apám Gáborra nézett, ajka megnyílt, de valami, a szöfűzésnél nagyobb nehézség megbénította a nyelvét.

– Semmi.

– Igen? – kérdezte Gábor immár angolul, majd elpirult, és tekintetével az enyémet kereste.

Később, amikor már kicsit jobban tudott angolul, megkérdeztem tőle, hogy kedveli-e apámat. Zavaros, érthetetlen választ adott, de a hanghordozásából megértettem, hogy fél tőle.

– Mesélj valamit a saját szüleidről! – kértem. Gábor arca megrándult, ajka megremegett, szeme elhomályosult. Két napig még a Messerschmittek légvédelmi ágyúzásának lehetősége sem tudta mosolyra bírni.

Gábor az én általános iskolámba jött tanulni. Külön nyelvóráit kivéve, szinte elválaszthatatlanok voltunk. Intelligens fiú volt, és másfél év múltán feltűnően jobban tudott angolul. Szomorú arckifejezése, mellyel az osztályban ült, minden tanárt levett a lábáról. Egyedül én tudtam, hogy nem volt igazán szomorú. Szoros kapcsolatom Gáborral sajátos rangot adott nekem angol barátaim között. Gábor időnként magyarul mormolt valamit, mert tudta, hogy ez különlegessé teszi; engem pedig még különlegesebbé tett, hogy kapásból lefordítottam ezeket. Újonnan épült, klinkertéglás, pázsitzegélyes, aranyesőbokros, királynőfényképes, Nemzetközösség-térképes, katicabogár-preparátumos iskolánkban nagyon kevés dolog zavarta meg életünket. Csak a majdani záróvizsga rémíszített minket, mint egy előtünk álló szakadék.

A nyári szünetben Gábor és én sötétedésig játszottunk. A kertünk végében kisebb elhanyagolt telkek, mögöttük cserjékkel tarkított mezők húzódtak lejtősen, egészen egy útig. Ezek korlátlan mozgásteret kínáltak a hadviselés minden fajtájához. Átmásztunk a kertvégi kerítésen, túlmerészkedtünk a (még magántulajdonban lévő) telkek rozzant lugasain és zöldségládáin, ki a magas fűbe (később bérházak épültek a helyére). Egy ponton szárnyas bomba ütötte méretes kráter tátongott, tele régi festékdobozokkal és kidobott babakocsikkal. Belemásztunk, és azt játszottuk, hogy felrobbanunk, és minden szörnyű halálunk után csodásan felépülünk. A vadszeder és a földi repkény alatt (felnöve elveszítjük e talajmenti látószöveget) mindenféle furcsaságok és felfedezések vártak ránk: lyukak, facsonkok, rozsdás szerszámok, porcelándarabok és egyéb törmelékek. Határtalanul kitágították képzeletünket.

Elég néhány benyomás felidézni azokat az időket. Anyám riadt „Roger, Gábor!” kiáltozása szürkületkor a kerítés felé jövet, mintha ő tévedt volna el. Gábor zihálása, miközben a növényzetben kúszva az ellenség mesterlövészeit keressük. Magyar nyelvű megmukkanásai, mintha volnának kódszavaink. Apám, amint megpróbálja visszafojtani dühét és csalódottságát, amiért sikerült hazalopódnunk a hátsó ajtón. Ahogy rosszallón végignéz izzadt testünkön, felvonja szemöldökét, mintha megrontottam volna Gábort. Eközben kerüli Gábor tekintetét, és nem mer rám szólni vagy hozzám nyúlni, mert Gábor is jelen van, de ha nem lenne ott, akkor se merne velem szemben erőszakhoz folyamodni.

Apa nem akarta elhinni, hogy Gábor boldog.

Azon a nyáron, melyen félve vártam záróvizsgám eredményét, Gábor pedig a maga sorsát eldöntő bizonyítványt (neki nem kellett írásbeliznie, mert „különleges esetnek” minősítették), történt valami, ami elvonta figyelmünket a szokásos harci játékainktól. Messzire kijártunk a mezőre és az úthoz vezető lejtőre, hogy onnan – a bokrok és magas fű rejtékéből – az elhaladó autókat géppuskázzuk. Szép idő volt akkor júliusban. Egy nap megláttuk a motorbiciklit, egy öreg, BSA márkájút (képzelt távcsövünkkel jól látszott rajta az ellenség jele). Az út szélén feküdt egy galagonyabokor mellett. Aztán ott volt a férfi és a lány, felfelé jövet a vízmosáson – beszélgetve felénk tartó alakjuk hol felbukkant, hol eltűnt a hajladozó fűben, ahogy az úszóké a hullámok között. A férfi fogta a lány kezét, nehogy az megcsússzon a mészköveken. A lány, mielőtt felült a nyeregbe, a lába közé húzta rakott szoknyáját.

Másnap is feltűnt a motorkerékpár, ugyanabban az időben, úgy öt óra körül a meleg délutánban. Másnap néma egyetértésben visszatértünk a figyelőpontunkra, ahol az autók kilövése helyett a férfi és a lány figyelése

kötött le minket. A negyedik nap páfrányok mögé rejtőztünk a pár szokott útvonal mellett, ahonnan a levelek mögül egyik irányban az út egy szakaszára, a vízmosás tetejére lehetett látni; a másikban, szemmagasságban, a fűszálak lengedező kalászára. A fű közt füzikék rózsaszín fürtjei virítottak. Hal-

22 lottuk jönni, majd leállni a motort, aztán megjelent a pár a vízmosás tetején. A lány vászonszoknyát és piros blúzt viselt. A férfi pólót, izzadásgoftokkal a hónaljánál. A leshelyünktől néhány méterre mentek el, és valamivel odébb letelepedtek a fűben. Egy ideig csak a fejük búbját láttuk, amennyire a hosszú fűszálak mozgása engedte. Nehezen kivehető, izgatott hangok hallatszottak a méhek és legyek zümmögése, a szellő susogása közben.

– Mi az? Mit csinálnak? – suttogetta Gábor magyarul. Valamiért nem jött angol szó a nyelvére.

Némi csönd után láttuk, ahogy a lány, háttal nekünk, felül. A válla meztelen volt. Mondott valamit, és nevetett. Fejét hátravetve megrázta sötét haját, és arcát a napra emelte. Aztán, mintha megszólítottunk volna, hirtelen megfordult, spontán ránk mosolygott, és elénk tárt két rózsás bimbójú fehér halmot.

Hazafelé észrevettem, hogy Gábor sírással küszködik. Némán és hősiiesen visszafojtja könnyeit.

Történetesen aznap volt a szüleim házassági évfordulója, mely alkalom minden évben aprólékos, érzelgős figyelmet kapott. Apa hazafelé jövet megvette anyám kedvenc édes fehérborát. Anyám borskérges steaket vagy narancsos kacsasültet készített, majd felvette túlldíszes nyakú muszlin ruháját. Megvacsoráztak. Étkezés után viszonzásul apám mosogatott, felöltve anyám fodros kötényét. Ha enyhe volt az este, kiültek a ház elé, mint valami gyarmati stílusú nyitott verandára. Apám kihozta a francia konyakot. Anyám, hogy kihallatszon a nyitott ablakon, feltette Nat King Cole „A szerelem káprázatos dolog” című lemezét.

Azelőtt, miután korán megvacsoráztattak, és aludni küldtek, messziről néztem e szertartást, de most – talán Gábor kedvéért – megengedték, hogy csatlakozzunk. Némán kortyoltuk félpohárnyi édes borunkat, némán figyeltük a szüleimet. Gondolatban még mindig a páfrányok között lapultunk tágra nyílt szemekkel.

– Roger mamája és én – magyarázta apa Gábornak –, tizenöt éve kel-tünk egybe. Házassági évfordulónk van – mondta tagoltan, hogy Gábor megtanulhassa ezt a kifejezést.

Gáborra néztem. Lehajtott fejjel az abroszt nézte. Száraz volt a szeme, de láttam, hogy bármelyik pillanatban könnybe lábadhat.

Anyá és apa a steakjüket ették. Evőeszközeik szakszerűen döftek és szeleteltek.

– Csodás – mondta apám a második falat után. – Remek.

Anyám behunyta szemmel kötelességtudóan mosolyra húzta ajkait. Észrevettem, hogy buggyos ruhája ellenére elég lapos a mellkasa.

Gábor elkapta a tekintetemet. Valamilyen bánata, valamilyen emléke, melyet nem ismerhettünk, többé nem volt elfojtható. Apa látta, ahogy összenézünk, és heves érdeklődéssel fordult Gábor felé. Azon az estén először láttam élénkséget a szemében. El tudtam képzelni róla, hogy a következő pillanatban félretolja steakje maradékát, elutasító pillantást vet az asztal közepén álló borospalackra és rózsacsokorra, megfogja Gábor kezét, és így szól: – Igen, persze. Ez mind csak cifraság.

De nem így lett. Határozottan éreztem – ha másért nem, dacból apával –, hogy Gábor nem fogja elsírni magát. Volt valami az aznap délutáni élményünkben, amire csak az egyik lehetséges reakció volt a sírás. Gábor ismét lehajtotta a fejét, de én, mint aki bele akar látni, le se vettem szemem a fekete üstökéről, és ő időnként rám villantotta tekintetét. Feszült, várakozásteli csend telepedett ránk. A szüleim folytatták az evést, úgy járt az álluk és a könyökük, mintha dróton mozgatnák. Hirtelen úgy láttam őket, ahogy Gábor láthatta, mintha nem is a szüleim volnának. Ahányszor Gábor felnézett, elkaptam a tekintetét. Azt kívántam, ne homályosodjon el, és gondolataimat olvasva, kövesse pillantásomat, melyet hol apám petyhüdt arcára, hol anyám vékony nyakára vettem.

Gábor az ablak előtt ült. Háta mögött az esti fényvel, ahogy előre hajtotta fejét, erősen látszott zsenge bajusza.

Végül, mint a fiúknak a templomban, akiknek valami ellenállhatatlanul mulatságos, kibuggyant belőlünk a nevetés.

Megtudtam, hogy egy új gimibe nyertem felvételt, és Gábort – valami ügyintézési baki folytán – egy hasonló, de másik középiskolába irányították, és a különórairól is gondoskodtak. Végleges elhelyezése – a döntés arról, hogy a családunk tagja lesz-e vagy sem – „felülvizsgálat alatt állt”. Szeptemberig volt időnk úgy tenni, mintha szabadok volnánk. Kerestük a motorbiciklis párt. A férfi és a lány nem bukkant fel újra. A német sereg utolsó maradékainak veresége és megsemmisülése valahogy nem kárpótolt minket ezért. Viszont továbbtanulóként újabb engedményeket kaptunk. Apa, akinek még zordabb lett az arckifejezése (néha nem tudtam eldönteni, örülne vagy bánkódna, ha Gábor apjává tenné a gyámhatóság), azt javasolta, töltsék a szünetből egy-két napot azzal, hogy megmutatom Gábornak London nevezetességeit. Egyszer családiról körbevittük már Gábort Londonban. Színleg, kötelességszerűen érdeklődve, szégyenlősen lépkedett a szüleim mögött. Tudtam, valamikor az volt apám álma, amit most feladott: hogy felnőtt

tudását, tapasztalatait átadva, ő mutatja meg London épületeit, emlékműveit Gábornak, aki fényes, meleg tekintettel fog felnézni rá, mint újdonsült apjára.

Vonattal vittem el Gábort a London Bridge-ig. Ismertem az utat
24 abból az időből, amikor apám vitt engem, úgyhogy magabiztos útikalauz voltam. Élveztük a dolgot. Utaztunk a metrón, az emeletes buszok felső részében. A belvárosban és a Szent Pál katedrális környékén fűzikék virítottak a bombatalálatok törmelékei között. A Townerél fagyit vettünk, és lefényképeztük egymást a Trafalgar téren. A Mallnál láttuk a lovasgárdistákat. Olyanok voltak, mint az ólomkatonák. Nem sokkal azelőtt értünk haza, hogy apám megjött a munkából. Amikor elégedett ábrázatunkat látva megkérdezte, milyen volt a nagyváros, Gábor, azzal a feszülten komoly arckifejezéssel, mellyel az angoljára szokott koncentrálni, így felelt: – Nekem tetszik London. Van sok történelem benne.

Szilágyi Mihály fordítása

